

«Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ»

Μητροπολίτου Μεσογαίας & Λαυρεωτικῆς Νικολάου

A. Ὁ οὐρανός μέ γυμνό ὀφθαλμό

Γιά κάποιον μυστήριο λόγο τό σύμπαν καί ἡ θεά του περικλείουν μιά μοναδική μαγεία, μιά ἰδιαίτερη γοητεία. Ἀπό τήν ἀρχαιότητα ἀκόμη τραβούσε τήν προσοχή καί τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων. Ἀλλά καί στίς μέρες μας σύλλογοι ἐρασιτεχνῶν, ἐκλαϊκευμένες ἐκδόσεις, ποικίλες ἐκδηλώσεις ἔρχονται νά ἐπιβεβαιώσουν τή βαθιά σχέση τοῦ ἀνθρώπου μέ τά ἄστρα, τό σύμπαν καί τόν οὐρανό.

Καί μόνον ἡ ἀπλή θεά τοῦ ἑναστρου οὐρανοῦ μιά ἀσέληνη νύχτα, χωρίς περισσότερη γνώση, μαγεύει καί ὑποβάλλει. Στά ποιητικά καί πνευματικά κείμενα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης χρησιμοποιοῦνται ἐκφράσεις πολύ δυνατές, προκειμένου νά περιγράψουν τήν ὁμορφιά, τή σοφία καί τό μεγαλεῖο του: «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δέ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τό στερέωμα»¹ καί «ὅτε ἐγενήθησαν ἄστρα ἤνεσάν με φωνῇ μεγάλη πάντες ἄγγελοί μου»². Τέτοιες ἐκφράσεις, πού βέβαια δέν προήλθαν ἀπό ἐπιστημονική γνώση, δέν χρησιμοποιοῦνται γιά κανένα ἄλλο στοιχεῖο τῆς κτίσεως.

Σίγουρα ἡ ἀνοικτή θεά ἀπό τήν κορυφή ἑνός βουνοῦ σέ μιά μέρα μέ μεγάλη ὄρατότητα, ἡ πολυχρωμία τῶν λουλουδιῶν, ἡ μελωδία τῶν ἀηδονιῶν, οἱ ἐπιβλητικοί γεωλογικοί σχηματισμοί, ἀποτελοῦν φρυσικά ἐρεθίσματα τῶν αἰσθήσεων πού ξεκουράζουν, ἐντυπωσιάζουν, ἀναδεικνύουν ἄγνωστες πτυχές τῆς ψυχῆς μέ μοναδικό τρόπο, διεγείρουν τόν νοῦ, ἐνεργοποιοῦν πολύ εὐγενικά κομμάτια τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτό ὅμως πού προκαλεῖ ἡ θεά καί ἡ σκέψη τοῦ οὐρανοῦ, τῶν ἄστρον, τοῦ γαλαξία, τοῦ σύμπαντος, εἶναι κάτι ἄλλο καί κάτι πολύ μεγάλο καί ἰδιάζον γιά τήν ἀνθρώπινη ἐμπειρία. Εἶναι κάτι τό μοναδικό.

Αὐτό πού κυριολεκτικά θέλγει στήν παρατήρηση διά γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ εἶναι ὅτι ἐνῶ ἡ εἰκόνα τοῦ οὐρανοῦ εἶναι δίχρωμη μαυροάσπρη, μελαγχολική, ἐντυπωσιάζει τό πλήθος τῶν ἄστρον, οἱ ποικιλία τους, ἡ ἀσυμμετρία τῆς κατανομῆς τους, ἡ αἴσθησις τοῦ ἄγνωστου κόσμου τους, οἱ παρα-

¹ Ψάλμ. 19,1.

² Ἰώβ 38,7.

τηρούμενες μεταβολές στίς θέσεις τους, τό τρεμούλιασμα τῆς λάμπης τους, ἡ ἐπιβλητικότητα τοῦ γαλαξία, ἡ θλίψη τοῦ φεγγαριοῦ πού σταδιακά μικραίνει, ἡ ἐλπίδα τῆς σελήνης πού προοδευτικά μεγαλώνει, τό ξάφνιασμα τῶν διαπτόντων ἀστέρων, ὁ συνδυασμός τῆς ἡσυχίας μέ τό ἄγνωστο, ἀφοῦ οἱ παρατηρήσεις γιά νά εἶναι καθαρές γίνονται σέ ἐρημικά σημεία, ἡ ἀδυναμία τῆς ἄμεσης γνώσης, ἐλέγχου καί ψηλάφησης. Ἡ φαντασία καλπάζει, τό συναίσθημα πάλλεται, ἡ σκέψη προκαλεῖται, ἡ αἴσθησις τῆς μικρότητας ἐπιβάλλεται.

Πράγματι ἡ ἐμπειρία τοῦ οὐράνιου στερεώματος εἶναι μοναδική.

B. Ἡ ἀποκάλυψη τῆς τεχνολογικῆς ὄρασης

Μέ τό πέρασμα τῶν χρόνων ἡ παρατήρηση τοῦ οὐρανοῦ ἐξελίχθηκε, ὁ ἄνθρωπος τόν πλησίασε. Ἐντυπωσιακές κατασκευές ἐπινοήθηκαν γιά νά διερευνηθεῖ τό ἄγνωστο μεγαλεῖο τοῦ κόσμου. Τηλεσκόπια διοπτρικά, κατοπτρικά, ραδιοτηλεσκόπια τεράστια σέ μέγεθος μᾶς πρόσφεραν τή δυνατότητα νά ἐκτείνουμε τίς αἰσθήσεις μας, νά προσεγγίσουμε λεπτομέρειες, νά βαθύνουμε στόν χῶρο καί νά ἐπιστρέψουμε μαζί μέ τή σκέψη καί τά μάτια μας στό ἀπώτερο χρονικό παρελθόν. Πρόσφατα ἡ ἐξέλιξη τῆς διαστημικῆς τεχνολογίας ἐπινόησε κατασκευές πού καταφέρνουν νά ψηλαφοῦν τήν παρουσία ἀστρικῶν σωμάτων καί ὕλης σέ ἄλλως ἀπρόσιτες περιοχές τοῦ ἠλεκτρομαγνητικοῦ φάσματος, ὅπως τά μικροκύματα, τό ὑπερυθρο, τό ὑπεριώδες, οἱ ἀκτίνες Χ καί οἱ ἀκτίνες γ. Ἐκεῖ πού δέν φαινόταν τίποτα ἄρχισαν νά δηλώνουν τήν παρουσία τους ἀθέατες ὡς τώρα πηγές φωτός καί ἄγνωστες κοσμικές ὀντότητες μέ λιγότερο ἢ περισσότερο παράξενες ιδιότητες.

Ἡ παρατήρηση μέσω ἑνός τηλεσκοπίου ἀναδεικνύει τίς αἰσθήσεις μέ μοναδικό τρόπο καί ὀδηγεῖ τόν παρατηρητή σέ αἰσθήματα καί σκέψεις ἄλλως ἀσύλληπτα. Βάζοντας τό μάτι σου στόν προσοφθάλμιο φακό ἑνός τηλεσκοπίου ἀποκτᾶς τήν αἴσθησις τοῦ βάθους μέσα στό σύμπαν, τά ἀστέρια δέν εἶναι κολλημένα σέ μιά σφαιρική ἐπιφάνεια ἀλλά κολυμποῦν ἐλεύθερα σέ ἕναν ἀχανῆ ὠκεανό χώρου, οἱ ἀποστάσεις γίνονται ἀντιληπτές, ἐμφανίζονται χρώματα, σχηματισμοί, νεφελώματα, ἀλλοιώσεις, τά φωτεινά σημεία ἀποκτοῦν διαστάσεις, μεγενθύνονται, καταλαμβάνουν ἐπιφάνεια, ἀναλύονται.

Γ. Η αξία τῶν αἰσθήσεων, Περιστατικό στό Haystack

Κατά τή διάρκεια τῶν σπουδῶν μου στήν Ἀμερική, ἕνας νεαρός καθηγητής μου, μέ ειδίκευση στήν Ραδιοαστρονομία, ἀρκετά ἐκφραστικός καί συναισθηματικός σάν χαρακτήρας, ξετρελαμένος μέ τίς ἀνακαλύψεις του, ἔχοντας σπάνιο χάρισμα νά μεταγγίζει τή γνώση καί τήν ἀγάπη του, προσπαθοῦσε νά μέ πείσει νά ἐργαστῶ μαζί του. Γιά τόν λόγο αὐτόν, ὑποστήριζε σέ μένα, πού ἤμουν θεωρητικός, ὅτι ἡ παρατήρηση καί τό πείραμα εἶναι ἀνώτερα ἀπό τή θεωρία. Εἶναι πιό ἀπτά, ψηλαφητά, ἀποδεικτικά, πειστικά, δημιουργοῦν αἴσθηση ἐγγύτητας πρός τήν ἀλήθεια ἰσχυρότερη. Αὐτή ἡ βεβαιότητα πού τά συνοδεύει, κατά τήν ἄποψή του, τούς δίνει στοιχεῖα ὑπεροχῆς ἀπέναντι στή θεωρία. Αὐτή τοῦ φαινόταν ὅτι εἶναι ἀσαφής, ἐκτεθειμένη σέ ἀμφισβήτηση, κάπως ἀόριστη, ἀφηρημένη, μεταβαλλόμενη.

Ὅσοι ζήσαμε σέ ἐρευνητικούς χώρους, γνωρίζουμε πόσο συνήθης εἶναι μία τέτοια διαμάχη ἀνάμεσα στούς ἐπιστήμονες πού βρῆκαν ὁ καθένας τήν ἱκανοποίησή του, ἴσως καί κάποια ὀλοκλήρωσή του, σέ διαφορετικό χῶρο. Ἡ μέθη τοῦ διαλόγου μέ τήν ἐπιστημονική γνώση, ἀνακάλυψη, κατάκτηση δημιουργεῖ σχέση καί βιώματα ἐρωτικοῦ ιδιώματος. Προξενεῖ ζάλη, τάση ἀπολυτοποίησης καί ὑπερβολῶν. Στήν ἔρευνα δίνεσαι ὀλόκληρος καί ἀπολαμβάνεις τό πλήρες. Σέ τυφλώνει λίγο καί ὁ ...φωτισμός σου.

Ἐγώ, ἀπό τήν ἄλλη πλευρά, λίγο ψυχρά, σαφῶς μαγεμένος ἀπό τήν θεωρητική κλίση καί ὡς τότε ἐμπειρία μου, μεθυσμένος ἀπό τό δικό μου θεωρητικό ὄραμα, ἀσυγκίνητος ἀπό τό δικό του πάθος, μονολεκτικά σχεδόν τοῦ ἀπαντοῦσα ὅτι ἡ θεωρία διαφέρει ἀπό τήν παρατήρηση ὅσο ἡ σκέψη ἀπό τήν αἴσθηση. Αὐτό τοῦ ἔλεγα. Καί τό πίστευα. Κι ἐκεῖνος δυσκολευόταν, ὄχι τόσο πού δέν μέ ἔπειθε, ὅσο πού δέν μποροῦσα νά ἀγαπήσω ὅπως ὁ ἴδιος τήν ἀγάπη του. Ἡ ὁμορφιά ὅμως τῆς λεπτότητάς της, ἡ ἀνωτερότητα τῆς κατανόησης ἀπό τήν διαπίστωση, ἡ προϋπόθεση τῆς εὐφυΐας ὡς ειδικῆς ἱκανότητας πού σπανίζει, καί ὄχι τῆς ὀξυωπίας ἢ τῆς προσοχῆς πού εἶναι πιό βιολογικές ἐπιδεξιότητες, δίνει στή θεωρία ἕνα σαφές προβάδισμα καί μία ἀδιαμφισβήτητη ποιοτική ὑπεροχή.

Μοῦ πρότεινε νά περάσουμε ἕνα βράδυ στόν Ἀστρονομικό σταθμό τοῦ Harvard καί τοῦ MIT, στό Haystack, μία προστατευόμενη περιοχή μία περίπου ὥρα βορειοδυτικά τῆς Βοστώνης. Συνήνεσα καί προγραμματίσαμε μέ πολύ ἐνθουσιασμό νά πᾶμε μία ἀνέφελη καί πεντακάθαρη νύχτα τοῦ Νοεμβρίου, ἀφοῦ προηγουμένως κινητοποιήσαμε τούς ...πειραματικούς μετεωρολόγους. Αὐτοί ἦταν προφανῶς πιό ἀναγκαῖοι ἀπό τούς θεωρη-

τικούς αστρονόμους... Ο Θεός προνόησε, έγινε και τό θαῦμα, και ἐπιτυχῶς προβλέψανε τήν κατάλληλη νύχτα.

Τήν περίμενα πολύ αὐτή τήν ὥρα. Καθώς πηγαίναμε, διέκρινα μέσα μου ἐνθουσιασμό, ἀνυπομονησία, καλπασμό τῆς φαντασίας, προσμονή δυνατῆς ἐμπειρίας, ὑποψία μοναδικῆς γνωριμίας, στοιχεῖα κάπως ιδιαίτερα. Δέν εἶπα ὅμως τίποτα.

Φτάσαμε στόν προορισμό μας. Τρία ὀπτικά τηλεσκόπια, τό ἕνα ἀπό τά μεγαλύτερα διοπτρικά -δέν θυμᾶμαι καλά τό μέγεθός του-, και τέσσερα ραδιοτηλεσκόπια, τό μεγαλύτερο διαμέτρου 37 μέτρων. Ἡ περιήγηση θά ξεκινούσε ἀπό ὀπτική παρατήρηση. Ἦταν Νοέμβριος. Ζήτησα νά ἐστιᾶσουμε τό τηλεσκόπιο στό νεφέλωμα τοῦ Ὠρίωνα. Ἦθελα πολύ νά δῶ τά χρώματα, νά συγκρίνω μέ τίς ἐντυπωσιακές φωτογραφίες πού κυκλοφοροῦν, νά ἀφήσω τό μάτι μου νά προσαρμοστεῖ, τήν φαντασία μου νά προχωρήσει, νά παρατηρήσει τίς σημειακές πηγές νά καταλαμβάνουν ἔκταση, νά δεῖ πιό πολλά ἀπό αὐτά πού φαίνονται. Ἐν πάση περιπτώσει διψοῦσα γιά μεταμόρφωση τῆς φαντασίας μου σέ πρωτόγνωρη ἐμπειρία.

Ἀνέβηκα σέ ἕναν μικρό ἀναβατήρα, μιᾶ πού ὁ προσοφθάλμιος φακός ἦταν σέ ὕψος 3 περίπου μέτρων. Καθώς ἀνέβαινα συνειδητοποίησα ὅτι ἡ καρδιά μου χτυποῦσε ἔντονα. Βιαζόμουν νά δῶ. Ὅλα ἦταν ἔτοιμα. Ὁ θόλος ἀνοιχτός, τό τηλεσκόπιο ἐστιασμένο, τό μυστήριο τοῦ οὐρανοῦ πολύ πιό κοντά μου, κι ἐγώ μπροστά στήν εὐκαιρία πού λογικά εἶχα ἀδικήσει μέσα και ἔξω μου.

Ἦρθε ἡ ὥρα. Βάζω τό μάτι μου στόν φακό. Θόλωσε... Εἶχα δακρῦσει. Εἶχα συγκινηθεῖ... Τό σκούπισα και ξαναδοκίμασα. Ὅπως μοῦ εἶπαν ἀργότερα ἔμεινα 25 λεπτά καρφωμένος και ἄφωνος. Δέν ἤθελα νά ξεκολλήσω. Ἔβλεπα τό ἴδιο πράγμα πού ὅμως, καθὼς συνήθιζε τό μάτι μου, αὐτό ἄλλαζε. Μοῦ γινόταν ὅλο και πιό δικό μου. Σάν νά πλησίαζα. Σιγά-σιγά ἄρχισα νά διακρίνω ἀμυδρά κάποια χρώματα. Ἡ ὀφθαλμική ἐντύπωση εἶναι πολύ πιό δυνατή και ἀπό τήν καλύτερη φωτογραφική ἀποτύπωση. Εἶναι ζωντανή, πραγματική αἴσθηση. Ἀντίθετα, ἡ φωτογραφία εἶναι εἰκόνα, πού μπορεῖ νά ἔχει μεγαλύτερη ἀκρίβεια, μειονεκτεῖ ὅμως σέ ἀμεσότητα και ζωντάνια. Τό μάτι ἀντιλαμβάνεται τόν χῶρο· καθὼς παρατηρεῖς βιώνεις και τή ροή τοῦ χρόνου. Αἰσθάνεσαι τήν κίνηση, κάνεις σύγκριση· ἐκεῖ πού δέν βλέπεις τίποτε διαπιστώνεις ὅτι ὑπάρχει κάτι, ἐκεῖ πού ἀντικρίζεις ἕνα φωτεινό σημεῖο, διαπιστώνεις ὅτι καταλαμβάνει ἔκταση, ἐκεῖ πού βλέπεις μιᾶ μεμονωμένη φωτεινή πηγή, διαπιστώνεις ὅτι αὐτή ὑπάρχει μέσα σέ ἕνα ποικιλότατο περιβάλλον. Ἀντίθετα, ἡ φωτογραφία τά κάνει ὅλα επίπεδα

καί στιγμιαία, ἀβαθῆ καί στατικά, χωρίς ἄμεση σύγκριση, ὄχι τόσο ἀληθινά. Ἡ φωτογραφία δίνει πληροφορίες καί ἐντύπωση. Εἶναι πολύτιμη. Ἡ ζωντανή ὅμως παρατήρηση σέ χορταίνει μέ αἴσθηση. Στή μία περίπτωση παρατηρεῖς κάτι ἀπ' ἔξω, στή δεύτερη σκέπτεσαι τό σύμπαν ἀπό μέσα. Εἶσαι μέρος του. Εἶναι περιβάλλον σου. Τό ζεῖς.

Παρατηρήσαμε γιά μία ὥρα περίπου καί τόν Κρόνο, συνεχίσαμε μέ τόν Ἄρη, ἄλλα νεφελώματα, γαλαξίες κ.λπ. Γύρω στίς 2 τό βράδυ πήγαμε στό μεγάλο ραδιοτηλεσκόπιο. Ἐνα πιάτο διαμέτρου ἴσης μέ τό ὕψος μίας 14ώροφης πολυκατοικίας. Εἶχαν ἐστιάσει σέ ἕνα quasar πού βρισκόταν σέ ἀπόσταση 5,5 δισεκατομμυρίων ἐτῶν φωτός. Παίρναμε δηλαδή φῶς πού ἡ ἐκπομπή του εἶχε ξεκινήσει 1 δισεκατομμύριο χρόνια πρὶν νά δημιουργηθεῖ τό ἡλιακό μας σύστημα. Ἡ πηγὴ πού ἀνιχνεύαμε μᾶς ἔδειχνε τὴν τόσο παλιὰ ταυτότητά της. Ἐδῶ δέν ἔβλεπε τό μάτι, ἀλλά ἀνίχνευε μία βελόνα καί θόλωνε ἡ σκέψη. Ἦξερα ἀπὸ τὰ μαθήματα ὅτι ὑπάρχουν τέτοιες πηγές, τό γυμνό ὅμως μάτι δέν τίς βλέπει. Γι' αὐτό καί δέν μπορεῖ κανεὶς εὐκόλα νά φιλοσοφήσει. Τὰ διαβάξεις στό βιβλίο καί ἀδυνατεῖς νά τὰ ἐγγράψεις στό στερέωμα τῶν ἐντυπώσεών σου. Γιατί τὰ βλέπεις ὄχι ὅπως εἶναι, ἀλλά ὅπως φαίνονται.

Τώρα ὅμως πού ἐγώ τὰ εἶδα; Πόσο μικρός εἶναι τελικά ὁ ἄνθρωπος! Μικρός στή διάρκεια, μικρός στίς διαστάσεις, μικρός στήν ὅποιαδήποτε σύγκριση. Καί πόσο μέγας! Ἰκανός μέ ἰδιοφυεῖς κατασκευές καί συλλήψεις νά διακρίνει τὴ μικρότητά του καί τὴν παλαιότητα τοῦ κόσμου του.

Ἀπὸ τότε πέρασαν σχεδόν 30 χρόνια. Οἱ σύγχρονες τηλεσκοπικές συσκευές εἶναι ἀπείρως διεισδυτικότερες. Μᾶς πλησιάζουν στὰ πιό ἀπομακρὰ σημεῖα τοῦ χώρου, στήν πιό ἀρχὴ τοῦ χρόνου, στήν κορυφὴ τῆς κοσμολογικῆς ἀλήθειας, στό ὄριο ὑπαρξῆς καί ἀνυπαρξίας· δίνουν φυσικὴ αἴσθηση στὰ πιό προκλητικὰ ἐρωτήματα καί μυστικὰ τῆς σκέψης, σέ ὑποχρεώνουν νά ταλαντώνεσαι ἀνάμεσα στό ἀπόλυτο μηδέν καί τό ἄπειρο, τὴν κατανόηση καί τὴν ἀμφισβήτηση. Ὅταν κάτι εἶναι ἀσύλληπτο, δυσκολεύεσαι νά τό πιστέψεις. Καί δικαιολογημένα. Διερωτᾶσαι μήπως κάπου ἔχει παρεισφύσει κάποιο λάθος. Εἶναι δυνατόν αὐτό πού ὑπάρχει καί τό βλέπεις νά μὴν τό κατανοεῖς;

Ἡ νύχτα ἐκείνη θά μοῦ μείνει ἀξέχαστη. Μόλις τελειώσαμε, καθίσαμε γιά συζήτηση. Αὐτοὶ ἦταν ὅλοι τους συνηθισμένοι. Μία ομάδα νέων ἐπιστημόνων. Ἀνθρώπων τῆς ...νύχτας. Τῆς ὑπέροχης αὐτῆς νύχτας. Ὅσο γιά μένα, ἔπρεπε νά ὁμολογήσω τὴν ἀλήθεια, αὐτό πού αἰσθάνθηκα. Εἶχα πραγματικά ἀδικήσει τούς παρατηρησιακούς. Εἶχα ὑποτιμήσει τό σῶμα καί

τίς αισθήσεις μου. Είχα αδικήσει τόν έαυτό μου. Πράγματι, μπορεῖ ή σκέψη νά εἶναι μεγαλειώδης γιά τή διεισδυτικότητά της, αλλά ή άμεσότητα τῶν αισθήσεων ἔχει κάτι τό μοναδικό. Εἶναι ἄλλο πράγμα ή ὄραση, τό ἄκουσμα, ή ψηλάφηση, ή διαπίστωση.

Αγάπησα μέ πρωτοφανή τρόπο τίς αισθήσεις μου, συνειδητοποίησα τήν ἀξία τοῦ σώματός μου, τοῦ ὑλικοῦ ὑποβάθρου μου.

Δ. Τό μεγαλεῖο της σκέψης

Καί ή σκέψη ὅμως ἔχει τό μεγαλεῖο της. Ἡ θεωρητική γνώση τῶν μυστικῶν τοῦ σύμπαντος κάνει τόν ἐπιστήμονα νά πλησιάζει τό μή κατάνοητό καί νά προσεγγίζει ἔννοιες ὅπως τό αἰώνιο, τό χάος, τό ἄπειρο, τήν πρώτη ἀρχή, τήν ἐξέλιξη τοῦ κόσμου, τό μέλλον, τίς δυνατότητες καί τούς φραγμούς του, μέ τρόπο πού δέν μπορεῖ ή παρατήρηση καί οἱ αισθήσεις.

Όταν μέ τή σκέψη σου ἀνακαλύπτεις αὐτά πού δέν φαίνονται, ἐξηγεῖς αὐτά πού δέν κατανοοῦνται, προβλέπεις αὐτά πού δέν ὑποψιάζονται, τότε ἀξιολογεῖς τή δική της εὐρύτητα, λεπτότητα καί διεισδυτικότητα. Οἱ θεωρίες τῆς σχετικότητας, ή περιγραφή καί ἀνάλυση γυμνῶν καί ἀφηρημένων φυσικῶν ἐνοιῶν ὅπως ὁ χῶρος καί ὁ χρόνος, οἱ προσπάθειες ἐρμηνείας τῶν πεδίων καί ἐνοποίησης τῶν δυνάμεων, περιγραφῆς καί κατανόησης τῶν χρωμάτων, τῶν εἰκόνων, τῶν φαινομένων, συσχέτισης τοῦ παρόντος μέ τίς αἰτίες τοῦ ἀπώτατου παρελθόντος, πρόβλεψης τῶν σταδίων ἐξέλιξης τοῦ μέλλοντος καί ή ἐπαλήθευση τῶν θεωρητικῶν προτάσεων ἀπό τίς παρατηρήσεις, ὁ σχεδιασμός ἰδιοφυιῶν συσκευῶν (τηλεσκόπια, ἀστρονομικοί σταθμοί κ.λπ.) καταδεικνύουν τήν ἐπίσης μεγάλη ἀξία τῆς σκέψης.

Ἡ παρατήρηση δείχνει τόν χῶρο καί ἀπλά μετράει τόν χρόνο καί διαπιστώνει τίς δυνάμεις. Ἡ θεωρία τά ἐξηγεῖ, τά ἐρμηνεύει, τά ἀναλύει, τά περιγράφει, τά συνδέει, τά προεκτείνει, τά προβλέπει. Ἡ ήσυχία τῆς σκέψης εἶναι συνήθως πιό διαπεραστική ἀπό τήν ἐξωτερική ήσυχία τοῦ ἀστρονόμου παρατηρητῆ. Τελικά στή σκέψη τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νά κρύβεται ἕνας κόσμος ἀνάλογης ἀξίας μέ τό σύμπαν. Καί ὁ ἀνθρωπος ὡς σῶμα, νοῦς καί πνεῦμα νά φιλοξενεῖ μέσα του ἕναν κόσμο πιό μεγάλο ἀπό τόν ἀσύλληπτο φυσικό κόσμο.

Οἱ παρατηρήσεις καί οἱ μετρήσεις μᾶς ὀδηγοῦν σέ ἐπιβεβαιώσεις θεωριῶν ἢ ὑποψίες συμβαινομένων πού δέν θά μπορούσαμε διαφορετικά νά ὑποψιαστοῦμε. Ὁ συνδυασμός παρατήρησης καί θεωρίας, ἐπιστήμης καί τεχνολογίας, ὀδηγεῖ σέ συμπεράσματα ὅπως ὅτι τό σύμπαν εἶναι περιο-

σότερο ἀθέατο, ἀκατανόητο, ἀμέθεκτο, ὅτι κρύβει τά μυστικά του μέσα στό ἀπρόσιτο στοιχείο του. Καί ὅτι αὐτή του ἡ ιδιότητα ἀποτελεῖ τή βαθύτερη ἀλήθεια του καί τή μεγαλύτερη ὁμορφιά του. Εἶναι τόσο κόσμημα ὁ κόσμος μας! Εἶναι ὑπέροχη ἡ ἐπιστήμη μας!

Ε. Ἡ σημασία τῆς νύχτας, τῆς ἡσυχίας καί τῆς ἐρημιᾶς

Ὅλα αὐτά κρύβονται πίσω ἀπό τό σκοτεινό, δίχρωμο, ἀμυδρά καί ἀσύμμετρα φωτισμένο οὐράνιο στερέωμα, μέ τό ὅποιο μπορεῖς νά διαλεχθεῖς μόνο μέσα στήν ἐρημιᾶ τῆς νύχτας, στήν ἡσυχία τῆς μόνωσης ἢ στήν ψύχρα τοῦ διαστήματος, μέ συνοδό τήν περιορισμένη αἴσθησή σου καί τήν πεπερασμένη σκέψη σου.

Ἡ ἐρημικότητα, ἡ ἡσυχία, τό σκοτάδι συνήθως φοβίζουσι γιατί μᾶς τοποθετοῦν μπροστά στό ἄγνωστο, γεννοῦν φόβους, εἶναι ἀντίθετες μέ τήν κοινωνικότητα, τόν διάλογο, τό φῶς. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά κρύβουσι θησαυρούς καί ἀφυπνίζουσι ἐσωτερικές δυνάμεις στό ἀνθρώπινο πνεῦμα πού τίποτε ἄλλο δέν μπορεῖ νά τίς ἐνεργοποιήσῃ. «*Νυκτός μετά καρδίας μου ἠδολέσχουν καί ἔσκαλλε τό πνεῦμά μου*», λέει ἕνας ψαλμός³. Ἀδολεσχία σημαίνει κίνηση, πνευματική ἐνασχόληση, διεισδυτική διερεύνηση. Τή νύκτα πιό εὐκόλα ἡ καρδιά κινεῖται καί σκαλίζει τό πνεῦμα. Ἡ νύκτα φανερώνει κόσμους πού κρύβει τό φῶς. Γί αὐτό καί οἱ ἡσυχαστές προτιμοῦν τήν ἐρημιᾶ καί τό σκοτάδι τῆς νύχτας προκειμένου νά μελετήσουν τίς λεπτομέρειες τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου καί τούς κόσμους τοῦ πνευματικοῦ στερεώματος. «*Ἡ ἡσυχία τάς αἰσθήσεις τάς ἔξω νεκροί καί τάς κινήσεις τάς ἔσω ἐγείρει*», γράφει ὁ πατέρας τοῦ ἡσυχασμοῦ Ἀββᾶς Ἰσαάκ.

Δέν ξέρω ἂν μπορεῖ κανεῖς νά τό κατανοήσῃ αὐτό καλύτερα ἀπό ἕναν ἀστρονόμο. Ὁ διάλογος μέ τόν κόσμο τῆς νύχτας καί τῆς ἐρημιᾶς ἔχει μία μοναδικότητα. Σέ ξανοίγει σέ κόσμους πού τίποτε ἄλλο δέν μπορεῖ νά φανερώσῃ.

Καθώς παρατηρεῖς καί συλλογίζεσαι, μαθαίνεις καί σκέπτεσαι, καθώς συνειδητοποιεῖς τά ἀσύλληπτα μεγέθη τοῦ συμπαντικοῦ κόσμου, μπορεῖς νά νοιώσεις ταυτόχρονα ἀσύλληπτα μικρός -σχεδόν τίποτα-, χρονικά πολύ σημειακός -σχεδόν μηδέν. Τό σύμπαν φαίνεται πολύ ἀφιλόξενο, πολύ ψυχρό –μόλις 2,7 K-, πολύ σκοτεινό -ἐλάχιστα φωτόνια κυκλοφοροῦν στά ἀχανή περάσματά του γιά νά θυμίζουσι τήν ἀρχική του ἔκρηξη-, ὑπερβολικά στατικό, ἄδειο -σχεδόν ἀπόλυτα κενό. Αὐθόρμητα νοιώθεις τή μι-

³ Ψαλμ. 76,7.

κρότητά σου ως ἀπελπισία, τή ματαιότητά σου ως ἀναπάντητη ἀπορία, τή μοναξιά σου ως ἀδιέξοδο, τόν λόγο τῆς παρουσίας σου σέ αὐτόν τόν ἐκπληκτικό κόσμο ως δοκιμασία, ἀμφισβητεῖς τήν ἀξία τῆς ὑπάρξεώς σου, τό ἐνδεχόμενο τῆς προοπτικῆς σου, τήν ἀληθινότητα τῶν ἐλάχιστων πού κατανοεῖς. Ὑποψιάζεσαι ὅμως ὅτι ὅλα αὐτά τὰ συμπεράσματα εἶναι μᾶλλον λάθος.

Ὅτι εἶναι μικρό, ὅτι δέν φαίνεται δέν σημαίνει πώς εἶναι ἀμελητέο καί ἀσήμαντο καί πολύ περισσότερο πώς δέν ὑπάρχει. Οἱ μαῦρες τρύπες δέν φαίνονται, οὔτε οἱ διαστάσεις τους εἶναι σημαντικές στό ἐπίπεδο τῶν κοσμικῶν μεγεθῶν. Εἶναι ὅμως τόσο βέβαιη ἡ παρουσία τους καί τόσο μεγάλη ἡ σπουδαιότητά τους. Κρύβουν μέσα τους μυστικό πού δέν κοινοποιεῖται ἀλλά ἐξυπνοεῖται. Μάλιστα, καθώς μικραίνουν καί καταρρέουν, ἀπειρίζουν τό βαρυστικό πεδίο τους. Ἴσως καί στό σύμπαν, ὅσο πιο μικρός δείχνεις, ὅσο πιο ταπεινά νοιώθεις τόσο περισσότερο νά βλέπεις, τόσο πιο πολύ συναντᾷς τήν ἀξία σου, τήν μεγάλη ἀλήθεια αὐτοῦ του κόσμου. Τότε νοιώθεις μικρός, ἀλλά πολύ γλυκά. Δυναμώνεις τό βαρυστικό πεδίο σου. Μέσα ἀπό τή γεωμετρική μικρότητα καί λογική συστολή σου, ἀντικρίζεις τήν τεράστια πνευματική ἀξία σου, τή μεταμόρφωση τοῦ κόσμου σου. Τό σύμπαν μπορεῖ νά ἔχει χαμηλές θερμοκρασίες, ἀλλά γίνεται πολύ θερμό· μπορεῖ νά σπανίζουν τά φωτόνια του, γίνεται ὅμως πολύ φωτεινό· μπορεῖ νά ἀποδεικνύει τή μοναξιά σου, τό ζεῖς ὅμως γεμάτο κίνηση καί παρουσία.

Τό γιατί ἔτσι συμπεριφέρεται ὑποχρεώνει σέ ὑποψίες ὅτι πίσω ἀπό τό ἀθέατο σύμπαν κρύβεται ἡ ἀλήθεια πού δέν φαίνεται, ἀλλά μαγεύει περισσότερο ἀπό ὅσο ἡ ὄρατή καί κατανοητή οὐσία του. Τό σύμπαν εἶναι κάτι περισσότερο ἀπό ἀθέατη ὕλη καί ἐνέργεια καί κρύβει κάτι πέραν ἀπό τήν ἀδυναμία μας νά τό κατανοήσουμε, κάτι πιο πολύ ἀπό ὅσα ὁμορφα φανερώνει, κάτι πολύ πιο μεγάλο ἀπό τίς ἀσύλληπτες διαστάσεις του. Ἐχει μιᾶ ἐτερότητα ἡ ὁμορφιά του.

Στ. Μυστικά τοῦ ὄρατοῦ καί ἀθέατου σύμπαντος

1) Κυρίως ἀθέατο (96%)

Τό σύμπαν τελικά διαφέρει πολύ ἀπό τίς ἐκτιμήσεις τῶν αἰσθήσεών μας. Ὁ χῶρος εἶναι καμπύλος, οἱ διαστάσεις του μποροῦν νά συστέλλονται καί νά πολλαπλασιάζονται, ὁ χρόνος μπορεῖ νά διαστέλλεται καί νά συνδέεται μέ τόν χῶρο, ἡ συμπεριφορά τους στίς μικρές διαστάσεις ἢ στίς μεγάλες ταχύτητες ἢ στά κοσμικά δεδομένα νά εἶναι ἐντελῶς ἀσυνήθιστη γιά τίς αἰσθήσεις μας καί ἐντελῶς ἀσύμβατη μέ τήν ἀντίληψή μας.

Τελικά τό σύμπαν κρύβει καί τήν ύλη του καί τά μυστικά τῆς λογικῆς του. Συμπεριφέρεται σάν νά θέλει μόνο νά υποψιάζει. Γιά ποιόν ἄραγε λόγο τό θεατό ποσοστό του νά εἶναι μόνο 4% τῆ στιγμῆ πού ἡ σκοτεινή του ύλη φτάνει τό 23% καί ἡ σκοτεινή ἐνέργεια τό 73%;

Ἡ πρώτη του ιδιότητα εἶναι ὅτι δέν δείχνεται στόν κόσμο τῶν αἰσθησέων μας. Πιστοποιεῖ τήν ἀνεπάρκειά τους. Περισσότερο κρύβεται καί λίγο φανερόνεται.

2) Μή κατανοητό

Τό σύμπαν ὅμως δέν ἱκανοποιεῖ ἀπόλυτα καί τή σκέψη μας. Δέν εἶναι οὔτε ἀντιληπτό στίς διαστάσεις καί τούς ἀριθμούς του οὔτε κατανοητό στίς ιδιότητές του οὔτε ἐρμηνευτό στό σύνολό του.

Όταν τό πλῆθος τῶν ἀστέρων τοῦ γαλαξία μας εἶναι τῆς τάξεως τοῦ 10^{11} καί ὁ ἀριθμός τῶν γαλαξιῶν ἀνάλογος, ὅταν οἱ ἡλικίες καί οἱ χρόνοι μετροῦνται σέ δισεκατομμύρια χρόνια καί οἱ ἀποστάσεις σέ δισεκατομμύρια ἔτη φωτός, ὅταν παρὰ τήν παρουσία τόσης ύλης, τό σύμπαν στήν οὐσία εἶναι κενό, τότε πῶς νά χωρέσει στήν ἀντίληψή μας ὁ χῶρος του, οἱ λόγοι καί τά αἰτία του, ἡ ἀνάγκη κατανόησης τῶν μυστικῶν του;

Ἀριθμοί πάνω ἀπό 10^{10} , δηλαδή μεγαλύτεροι ἀπό δέκα δισεκατομμύρια, δέν χωροῦν στήν ἀνθρώπινη ἀντίληψη. Στό σύμπαν ὅμως μιλοῦμε γιά μεγέθη μέχρι καί 10^{87} , τόσος εἶναι ὁ ὄγκος του σέ mm^3 . Μιλοῦμε γιά χρόνους 10^{43}sec , αὐτή εἶναι ἡ πιό ἀπόμακρη στιγμῆ ἀπό τό σήμερα καί ἡ πιό κοντινή στήν Big Bang· ἕνας χρόνος ἴσος μέ αὐτόν πού ἀπαιτεῖται ὥστε τό φῶς, πού καλύπτει τήν ἀπόσταση Γῆς - Σελήνης σέ ἕνα δευτερόλεπτο, νά διανύσει τή διάμετρο τοῦ πρωτονίου. Οὔτε τό μεγάλο συλλαμβάνεται οὔτε τό μικρό χωράει στό νοῦ μας.

Τελικά, ἡ ἀκρίβεια ὅλων αὐτῶν τῶν ἀριθμῶν εἶναι μάλλον ἐνδεικτική, στατιστική καί ἀσυμπτωτική, παρὰ ἀριθμητικά καί λογικά ἀποδεικτική. Ἀλλά καί ὅταν συμβαίνει τό δεύτερο, ἡ κατανόηση αὐτῶν τῶν μεγεθῶν εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατη. Ὁ κτιστός κόσμος μας γνωρίζεται, ἀλλά δέν κατανοεῖται.

3) Μή κοινωνούμενο

Ὁ κόσμος γίνεται φοβερά ἐλκυστικός, ἀλλά ἀποδεικνύεται τραγικά ἀπομονωτικός. Οἱ μεγάλες φυσικές σταθερές ἔχουν τιμές πού δικαιολογοῦν τήν ὑποχρεωτική μας ὑπαρξη ὡς ἀνθρώπων (Ἀνθρωπική Ἀρχή), ἀλλά καί

τήν επίσης υποχρεωτική μας απομόνωση. Τό σύμπαν είναι τεράστιο και οι ταχύτητες ανυπέροβλητα μικρές για να επικοινωνούμε. Η ταχύτητα του φωτός, ή μεγαλύτερη ταχύτητα, ή ταχύτητα της επικοινωνίας μας, είναι άξεπέραστη και πεπερασμένη. Μπορούμε να ακούμε -νά λαμβάνουμε έρεθίσματα- μπορούμε να μιλάμε -νά στέλνουμε μηνύματα-, αλλά δέν μπορούμε να διαλεχθούμε, αδυνατούμε να επικοινωνήσουμε διαστρικά και διαγαλαξιακά.

Ένω, κατά τόν Αριστοτέλη, είμαστε κοινωνικά όντα, «*ὁ ἄνθρωπος ζῶν ἐστὶ πολιτικόν*»⁴, είμαστε καταδικασμένοι σέ μοναξιά. Ένω, κατά τόν ἴδιο Έλληνα ἀρχαῖο φιλόσοφο, «*φύσει τοῦ εἰδέναι ὀρέγεται ὁ ἄνθρωπος*»⁵, είμαστε καταδικασμένοι και σέ ἄγνοια. Έτσι φαίνεται ἡ ἀνεπάρκεια και τῆς ἐπιστήμης και τῆς τεχνολογίας μας. Ένω ἡ κατάστασή μας, τά ἐπιτεύγματά και ἡ γνώση μας σέ ἀνθρώπινη κλίμακα είναι ἀπίστευτα, συγκλονιστικά και ἀσύλληπτα, τήν ἴδια στιγμή, σέ κοσμικές διαστάσεις πλησιάζουν τό τίποτα και συγγενεύουν μέ τό λάθος.

Εἶναι πολύ μαγευτική ἡ ἰδέα τῆς ὑπαρξης και ἄλλων λογικῶν ὄντων στό σύμπαν. Και φαίνεται στατιστικά πιθανή. Εἶναι επίσης μαγευτική ἡ ἰδέα τῆς μοναδικότητάς μας μέσα σέ αὐτό τόν ἀσύλληπτα ἀχανῆ κόσμο. Τελικά ὅμως τό ἐρώτημα είναι ἄνευ σημασίας. Γιατί και νά ὑπάρχουν, δέν μπορούμε νά επικοινωνήσουμε, ἀκόμη και ἄν γνωρίζαμε τή γλῶσσα τους. Ἀκόμη και ἄν είναι ὅπως ἐμεῖς. Η διάρκεια τῆς ζωῆς μας είναι πολύ μικρή για νά ἐπιτρέπει τόν κοσμικό διάλογο. Οἱ φυσικοί περιορισμοί είναι τραγικά ἀπομονωτικοί.

4) Μή γνωστό (10^{500} σύμπαντα ἴσως)

Σάν νά μήν ἔφθαναν ὅλα αὐτά, τελευταῖα γίνεται λόγος για ὑπαρξη και ἄλλων κόσμων και συμπάντων ἔξω ἀπό τά δικά μας. Ὅπως ἡ μελέτη φαινομένων στίς περιφέρειες τῶν γαλαξιών ὀδήγησε στήν ἀναζήτηση ὕλης και ἐνέργειας πέραν τῶν ὁρατῶν, ἔτσι και ἡ ἀκραία συμπεριφορά στίς ἐσχατιές τοῦ σύμπαντος και τοῦ παρελθόντος χρόνου ὀδηγεῖ κάποιους σέ ἀναζητήσεις συμπάντων πέραν τοῦ γνωστοῦ. Μάλιστα κάποιοι ὀμιλοῦν για ἀριθμούς τῆς τάξεως τοῦ 10^{500} και παραπάνω⁶.

Τό σύμπαν, ἐνω ἐπιθυμοῦμε τόσο νά τό βλέπουμε, στό μεγαλύτερο ποσοστό του είναι ἀθέατο. Ένω θέλουμε νά τό κατανοοῦμε, ὑπερβαίνει τήν

⁴ W.D. Ross, ἐκδ. 1957. *Aristotelis Politica*. Ὁξφόρδη: Clarendon Press. Ἀνατ. 1964.

⁵ Αριστοτέλη, *Μετά τά Φυσικά*, 922α, πρώτη πρόταση.

⁶ Anil Ananthaswamy, How to map the multiverse? *New Scientist*, 2706, 4 May 2009, pp 35-37.

άντιληπτική μας ικανότητα· ένῶ μέσα σέ αυτό ποθοῦμε νά ἐκφράσουμε τόν κοινωνικό μας χαρακτήρα, μᾶς τό ἀπαγορεύει· ένῶ προσπαθοῦμε νά τό γνωρίσουμε, διαρκῶς αἰφνιδιάζει τή σκέψη μας καί τῆς ξεφεύγει.

5) Μή τεχνολογούμενο

Τό σύμπαν, ένῶ μᾶς εἶναι τόσο ἀγαπητό καί τόσο δικό μας, δέν μποροῦμε οὔτε νά τό ἀλλάξουμε οὔτε κάπως σέ αυτό νά παρέμβουμε. Αυτό τό κάνουμε μέ τήν ὕλη, μέ τά κύτταρα, μέ τίς βιολογικές ιδιότητες, ἀκόμη καί μέ τήν ἀνθρώπινη ζωή. Τό μικρό καί τό ζωντανό τεχνολογοῦνται. Τό κοσμικό καί τό συμπαντικό δέν μποροῦν μέ κανέναν τρόπο νά ὑποταχθοῦν στήν ἀνθρώπινη δύναμη καί ἐπιθυμία.

6) Εἶναι κρυπτόμενο

Ἡ φύση δείχνει πῶς, ὅσο τήν πλησιάζουμε, ἀρέσκεται νά ἀποκρύπτει τά μυστικά της. Πλησιάζουμε στήν ἀρχή τοῦ κόσμου, μόλις 10^{-43} sec ἀπό τό Big Bang, καί πρὶν τήν κατακτήσουμε, καταρρέουν οἱ ἐξισώσεις μας, ἔχουμε ἀνωμαλία (singularity). «Ἡ μεγάλη Ἐκρηξη εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς ἄγνοιάς μας»⁷, ὁμολογοῦν κάποιοι μεγάλοι ταπεινοί ἐρευνητές. Κυνηγοῦμε τίς ἐσχατιές τοῦ σύμπαντος, τά πιό ἀπομακροα σημεῖα του, καί διαπιστώνουμε ὅτι, ὅσο τίς πλησιάζουμε, αὐτές ἀπομακρύνονται μέ μεγαλύτερη ταχύτητα (νόμος τοῦ Hubble). Ὅσο αὐξάνουμε τή γνώση μας γιά τόν κόσμο, τόσο αὐτός ἀποκαλύπτει τή διογκούμενη ἀγνωσία μας. Ἡ θεωρία τῆς ἀβεβαιότητας (Uncertainty Principle) αὐτό ἀποδεικνύει. Προσδιορίζουμε μέ ἀκρίβεια μιὰ ιδιότητα τῆς φύσης καί ὑποχρεωνόμαστε σέ σφάλμα γιά τή συζυγῆ της. Τό ἴδιο καί στό σύμπαν· προχωροῦμε στήν ἐρευνά του καί βρίσκουμε μαῦρες τρύπες, σκοτεινή ὕλη καί ἐνέργεια, μυστικές συμμετρίες, σωμάτια πού ἀγνοοῦμε τά βασικά τους στοιχεῖα, παράξενες ὀντότητες, πού τούς ἀποδίδουμε μεταφυσικά ὀνόματα (strange quark, God's particle), οἱ ὁποῖες ὁμως κρύβουν τά πιό ὠραῖα μυστικά.

Στόν ὑπέροχο καί ταυτόχρονα παράξενο αὐτόν κόσμο, συνυπάρχει τό μικρό μέ τό μεγάλο, τό ὄρατό μέ τό ἀθέατο, τό κατανοητό μέ τό ἀκατανόητο, τό κρυφό μέ τό φανερό, ἡ γνώση μέ τήν ἀγνωσία, τό μεγαλεῖο μέ τή μικρότητα, τό καλό μέ τό κακό, ἡ ἐνότητα μέ τή διαφορετικότητα. Ὑπάρχει τό κοινωνούμενο στοιχεῖο μέ τό ἀσυμπτωτικά ἀναζητούμενο.

⁷ Ἡλιόπουλος, Γιάννης. Ἀπό τό ἀπειροστά μικρό στό ἀπείρως μεγάλο. *Τά μυστήρια τοῦ Σύμπαντος*, τ. 8. Φεβρουάριος 2008, σ. 22

E. Μηνύματα από τό μή όρώμενο Σύμπαν

Τό σύμπαν μάς ύπερβαίνει. Η έπιθυμία τής κυριαρχίας μας έπάνω του σέ συνδυασμό μέ τά συντριπτικά μεγέθη και τήν άπλησίαστη λογική του μπορεϊ νά συνθλίψει τή σκέψη και νά καταθλίψει τήν ανθρώπινη ψυχή. Εϊναι τόσο εύκολο νά νοιώσεις ύπερβολικά μικρός, λίγος και μόνος και αυτό νά μή τό άντέξεις. Νά αισθανθεϊς δίπλα του τίποτα.

Κάποιοι, ένώ μιλοϋν για τή θεωρία τών πάντων, διακηρύσσουν ταυτόχρονα ότι «είμαστε μία άνακατανομή του τίποτα».⁸ Αυτό βιώνουν. Ένώ άναφερόμαστε σέ θεωρίες Υπερσυμμετρίας, αυτές πού μέ βεβαιότητα σήμερα υίοθετοϋμε έχουν τά όνόματα τής Σχετικότητας και τής Άβεβαιότητας. Επίσης, ένώ βρίσκουμε τά μυστικά τών θεωριών μας, ένώ περιγράφουμε τήν άπώτερη αρχή και τό έσχατο τέλος μας ή τίς λεπτομέρειες του μικρόκοσμου και του μακρόκοσμου μας, δέν τά καταφέρνουμε καλά μέ τό παρόν και τήν πραγματικότητά μας. Ένώ μέ τό εργαλειό του πολύ μικροϋ και χρονικά άπειροστοϋ, άνιχνεύουμε τά μυστικά του κοσμικά αρχικού και του συμπαντικά πολύ μεγάλου, καταφέρνουμε τά μικρά προβλήματα νά τά κάνουμε άνυπέρβλητα μεγάλα. Κάποιοι, λίγοι, διατείνονται ότι κατανοοϋν τά μυστικά του κόσμου, κανένας όμως από μάς δέν τούς κατανοεϊ, ούτε μπορεϊ νά τούς πιστεύσει.

Συχνά οϊ σύγχρονοι έπιστήμονες προσπαθοϋν τίς φιλοσοφικές έπιθυμίες τους νά τίς θωρακίσουν μέ μεταφυσικίζουσες έπιστημονικές θεωρίες, νά τίς κρύψουν σέ έξωσυμπαντικούς κόσμους, σέ άναπόδεικτες έρμηνείες, σέ άκατανόητες και άνεξέλεγκτες έπιστημονικοφανείς άδολεσχίες. Μιλοϋν για ύπερσυμμετρίες, για ύπερχορδές, για πολυσύμπαντα, για πιθανολογικές φαντασιώσεις, για παραμυθένιους έκθέτες στις ποσοτικές τους εκτιμήσεις. Γι' αυτό και διαφωνοϋν επί τής έπιστήμης μή έπιστημονικά. Φαίνεται πως ένώ ή αύγλη τής έπιστήμης εϊναι μεγαλύτερη, ή έλξη τής φιλοσοφίας εϊναι δυνατότερη.

Τό σύμπαν έχει μία στάθμη ύπαρξης και λογικής πέραν τής ανθρώπινης. Δέν έχει τό δημιουργικό, ούτε τό αυτεξούσιο ούτε και τό έμψυχο στοιχείο του ανθρώπου. Δέν έχει τήν θεϊκότητα ως φύση του, αλλά τήν προσφέρει ως άντανάκλασή του. Σέ όλα αυτά ύπερτερεϊ ό άνθρωπος.

Φαίνεται ότι τό σύμπαν ύπάρχει για νά φιλοξενήσει τήν ανθρώπινη ζωή (Άνθρωπική αρχή). Οϊ παγκόσμιες σταθερές και οϊ τιμές τους, εκεί

⁸ Δημήτρης Νανόπουλος, <http://www.physics4u.gr/news/2001/nanopoulos.html>

όδηγοῦν. Ὑπάρχει ὁμως κυρίως γιά νά ἐκτείνει τόν ἄνθρωπο καί στά ἔσχατα ὄρια του. Μέ τίς ὑπερβαίνουσες τήν ἀνθρώπινη ἱκανότητα ιδιότητές του μπορεῖ νά μᾶς ὑποψιάσει γιά τήν ὑπερβατικότητα τοῦ κόσμου ὅσο τίποτε ἄλλο. Μπορεῖ νά μᾶς ὑποδείξει κόσμους πέραν ἀπό τόν ἑαυτό του. Ἄν ἡ τυχειότητα ἢ καί ἡ ἀναγκαιότητα τῆς ὑπαρξῆς του φανοῦν ὡς λιγότερο πειστικές ἀπό τήν ὑπαρξη, τή δημιουργική δύναμη καί τή σοφία τοῦ Θεοῦ, τότε μπορεῖ νά φανερώσει καί τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ, πού «εἶπε καί ἐγενήθησαν, ἐνετείλατο καί ἐκτίσθησαν»⁹, ὡς πιά μεθεκτῆ ἀπό τόν ἑαυτό του.

Ἄν ἡ ἀρχή του, ἡ αἰτία, ὁ λόγος του, ἡ ὑποβάλλουσα αἰσθητική, τό θαυμαστό κάλλος του, ἡ ἀρμονία, ἡ φυσική του, οἱ νόμοι του, τό ἀνεξερεύνητο μυστήριό του, τό μεγαλεῖο του δέν μποροῦν νά στηριχθοῦν στήν τύχη ἢ νά ἐρμηνευθοῦν μέ λογική πού δέν μπορεῖ νά τά καταλάβει, τότε ἡ ἀναζήτηση θεϊκοῦ νοῦ καί λόγου εἶναι μονόδρομος.

Τό σύμπαν βέβαια δέν ἀποδεικνύει τόν Θεό. Ἀλλά, Τόν ὑποδεικνύει καί ἴσως Τόν ἐπιδεικνύει. Ὁ Θεός δέν ἀποδεικνύεται. Θεός πού ἀποδεικνύεται μέ παρατηρήσεις, τηλεσκόπια, ἐξισώσεις, σκέψεις, θεωρίες, μεθόδους κ.λπ. ὅτι ὑπάρχει ἢ ὅτι δέν ὑπάρχει, δέν ὑπάρχει. Ὁ Θεός φανερώνεται. Τό σύμπαν διευκολύνει τή φανέρωση τοῦ Θεοῦ. Ὑπογραμμίζει τήν πίστη στόν Θεό. Κάνει τήν παρουσία τοῦ Θεοῦ νά φαίνεται πολύ πιά πιθανή καί λογική ἀπό τήν ἀπουσία Του. Τό σύμπαν ὑπάρχει κυρίως γιά νά ἐπιβεβαιώνει τή θεϊκή ὑποψία.

Ὑπάρχει ἕνας μεγαλύτερος ἀπό τό σύμπαν κόσμος μέσα μας. Καί ἕνας ἀκόμη μεγαλύτερος ἀπό τό σύμπαν ἔξω του ἢ μᾶλλον πέραν ἀπό αὐτό. Τό κοσμικό σύμπαν εἶναι ἕνα τέλειο τηλεσκόπιο πού ἐνώνει τούς δύο κόσμους, τόν μεγάλο πού φιλοξενεῖται μέσα μας καί τόν ἀκόμη μεγαλύτερο πού κρύβεται στό πρίν ἀπό τήν ἀρχή, στό ἔξω ἀπό τά ὄρια, στό πέραν ἀπό τά νοούμενα. Ἕνα δῶρο τοῦ Θεοῦ γιά νά μᾶς μεταφέρει ἀπό τά κτιστά, πεπερασμένα, χρονικά καί ἀνθρώπινα στά ἄκτιστα καί ἄπειρα, γιά νά μᾶς βγάξει ἀπό τήν πραγματικότητα τῶν ὁρατῶν καί ἀθεάτων καί νά μᾶς εἰσάγει στήν ἀλήθεια τῶν μή ὁρωμένων.

⁹ Ψαλμ. 32,9.